

UDK:228:22.07  
Izvorni znanstveni članak  
Primljeno u lipnju 1995.

## ULOGA ISUSOVA SVJEDOČANSTVA PREMA PROLOGU IVANOVOG OTKRIVENJA - NJEGOVE IMPLIKACIJE NA ŽIVOT CRKVE

Daniel Ranisavljević

Dr. Daniel Ranisavljević je doktorirao na Institut Catholique de Paris, a sada predaje na Saleve Adventist Institute u Collognes-sous-Saleve u Francuskoj.

### SAŽETAK:

#### **Uloga Isusova svjedočanstva prema prologu Ivanovog otkrivenja - njegove implikacije na život crkve**

Knjiga Otkrivenja nam se predstavlja kao "Božja Riječ i svjedočanstvo Isusa Krista" (1,2). Naša studija nastoji pokazati kako epistularno pozdravljanje iz knjige (1,4-6) svojom književnom kompozicijom i liturgijskim ambijentom, kojeg posuđuje iz 4. i 5. poglavlja, smješta koncept svjedočanstva u trojstveni kontekst u kom Kristov lik zauzima odlučujuće mjesto.

Stekli smo dojam da Ivan upravo za nas sažima ključne doktrine Crkve koja prepoznaje soteriološke domete djela Isusa Krista nazvanog Vjernih svjedokom.

Isusovo svjedočanstvo, i svjedočanstvo vjernih ovise jedno o drugome. Jedno se ne može pojmiti bez drugoga. Tu se radi o istom svjedočanstvu u kom obje zainteresirane strane igraju uvažene uloge: Krist ulogu auktora, pobude i svršenosti svjedočanstva; vjernik ulogu primatelja, korisnika i nositelja svjedočanstva u ime svog postojanja koje se zbiva u ovom osobitom odnosu s nenadmašnim svjedokom, Isusom Kristom.

### Uvod

Koncept svjedočanstva u Otkrivenju pokazuje nam na koji su način potkraj prvoga stoljeća bili vidljivi Kristovi atributi u Crkvi okušanoj predgnostičkim strujanjima, koja su se rodila u

to vrijeme u Maloj Aziji, te ozračjem političke nesigurnosti, vodeći pritom računa da je kršćanstvo u to vrijeme bilo zabranjena religija. Svi su apostoli mrtvi osim Ivana. Nema više hrama, kako je to Krist prorekao. Gotovo posvuda uokolo javljaju se progoni kršćana, premda sporadični ipak zabrinjavajući. S lakoćom možemo zamisliti osjećaje kršćana kojima se činilo da su prepušteni sami sebi. Je li ih Učitelj zaboravio? Stalno je rasla tjeskoba od zla što ih je snalazilo i svakim danom sa sviju strana sve više zaokupljalo njihov životni prostor. Glas koji odgovara na ovu zabrinutost kršćana jest upravo glas Isusa, vjernog i istinitog svjedoka. Stojeći usred Crkve, On je poziva da s Njim podijeli kušnje, kraljevanje i postojanost. Potrebno je da u sličnom kontekstu čitamo stranice Ivanovog Otkrivenja, jer je i on, kad su ga odveli na Patmos, osjetio svu težinu stanja. Knjiga Otkrivenje razotkriva ulogu koja se nazire kroz ove turobne povijesne činjenice.

Koncept svjedočanstva u Otkrivenju očituje se u trima prilično preciznim kontekstima:

- **Teologijsko-liturgijski kontekst**, Otk 1,1-8. U prologu knjige srest ćemo više striktno teoloških formulacija koje nam dočaravaju liturgijski ambijent kao neku vrst kreda rane Crkve. Ove se formulacije grade na osnovi identiteta jedinstvenog svjedoka, Isusa Krista.

- **Kontekst suvremene povijesti**, Otk 2,12-17, pruža mogućnost da se vidi primjena našeg koncepta u konkretnoj sredini. On je predstavnik šireg konteksta u kom je Crkva pozvana da svjedoči.

- **Eshatološki kontekst**, Otk 11, 1-13, pokazuje da Krist prenosi svjedočanstvo Crkvi, koja tako postaje zajednicom svjedoka, te da je Njegova stalna briga bdjeti nad razvićem zbivanja što prate Njegovo svjedočanstvo tijekom poslanja Crkve.

Ova nam se klasifikacija čini legitimnom pa čak i očitom. U svakome kontekstu iznova se pojavljuju važni podaci ovoga koncepta. To nam omogućuje da bolje razvidimo značaj svjedočanstva, kao i važnost pojmova koji su mu podređeni. U ovom trenutku našu ćemo pozornost usmjeriti samo na visokoteološki kontekst prologa, Otk 1,1-8:

"Otkrivenje Isusa Krista koje mu dade Bog da pokaže slugama svojim 'što se ima' uskoro 'dogoditi'. I on to pokaza znacima po svom anđelu kojega posla svome sluzi Ivanu. Ovaj svjedoči za riječ Božju i za svjedočanstvo Isusa Krista - za sve što je vidio. Blago čitaču i slušačima riječi ovoga proročanstva ako vrše što je u njemu napisano, jer je (određeno) vrijeme blizu!

Ivan sedmerim crkvama u Aziji: Milost vam i mir od onoga 'koji jest', koji bijaše i koji će doći, i od sedam Duhova koji su pred njegovim prijestoljem, i od Isusa Krista, 'vjernog svjedoka', 'prvorodenca' od mrtvih i 'vladara zemaljskih kraljeva'! Njemu, koji nas ljubi i koji nas je 'otkupio od grijeha' svojom krvlju i učinio nas kraljevstvom svećenika za Boga, svoga Oca - njemu slava i vlast u vijekove vjekova! Amen.

'Evo dolazi u pratnji oblaka!' I 'vidjet će' ga svako oko, i oni koji su ga 'proboli'. 'Zbog njega će proplakati svi narodi na zemlji.' Da! Amen!

Ja sam Alfa i Omega, veli 'Gospodin Bog', koji bijaše i koji će doći, 'Svemoguć'.

### OSOBITOSTI TEKSTA

Naš se tekst dijeli na dva tematski različna dijela. Prvi dio, reci od 1-3, donosi nam opis književne vrste knjige koju se Ivan sprema pisati. Drugi dio, reci od 4-8, sličan je epistolarnom napisu koji nam dočarava liturgijski ambijent rane Crkve. To je jedini dio Otkrivenja u kom se zajedno sreću tri oblika *martus*, *martureō* i *marturia*.

Svi komentatori uočuju gramatičke i sintaktičke nepravilnosti teksta. Charles u svojoj dugoj listi opaski bilježi da su "nepravilne konstrukcije" svojstvo našeg autora i da se radi o mjestu nominativa "u apoziciji prema kosom padežu" *ho martus ho pistos* (Otk 1,5; usp. također 2,13.20; 3,13; 7,4; 8,9. itd.) ili nakon prijedloga *apo* (Otk 1,4.8; usp. također i 4,8; 9,17; 16,15.) Gramatičko i sintaktičko majstorstvo u ostatku knjige jednako tako govore da se ovdje ne radi o neukosti našeg auktora. Čini se da on upotrebljuje ove nepravilne oblike s točno utvrđenim ciljem.

Uz ove nepravilnosti srest ćemo i neke druge formulacije koje su pogodne za slična objašnjenja. Kako bismo trebali razumjeti genitiv u "Otkrivenje Isusa Krista" (1,1) ili "svjedočanstvo Isusa Krista" (1,3)? Radi li se ovdje o subjektivnom ili objektivnom genitivu? Komentari su podijeljeni kad je riječ o ovom pitanju.

Isto tako imamo cilj istražiti koji su mogli biti izvori inspiracije našeg auktoru u elaboraciji prologa. I dok se čini da su dobro rezimirane velike teme knjige, mi vjerujemo da su potvrde prologa



koncept, osim kada govori da je velika bludnica "pijana od krvi Isusovih svjedoka" (17,6 usp. 20,4), i da je "Isusovo svjedočanstvo duh proroštva" (19,10).

Trinaesto poglavlje dovršuje opis paklenog programa što ga sprovode zvijeri nad ostatkom ženinog potomstva (12,17). U četrnaestom poglavlju Bog preuzima odgovornost da sudi okrivljenim protivnicima (14,6-11) te da nagradi vjerne (14,1-5). Vodeći računa o tome da će Bog suditi Zvijeri (14,9-11) i velikome Babilonu (14,8) vjernima nije u interesu da popuste pred sotonskim nasrtajima. Trebaju se čvrsto držati Božje Riječi i vjere u Isusa (14,12).<sup>1</sup>

#### Proučavanje teksta

##### Uvod u prolog Otk 1, 1-3

Prema prvim riječima Otkrivenja, *apokalipsis Iesou Christou*, stojimo pred samim otkrićem. Otkriveni će biti dosad nepoznati povijesni događaji. Bog je svoje nakane otkrio proročkoj riječi (Otk 1,3; isto i 22,7.10.18.19). Ivan je ovu proročku riječ doživio kao Božju riječ i svjedočanstvo Isusa Krista (Otk 1,2).

Egzegete na različit način pristupaju razmatranju prvog dijela teksta, no kako primjećuje U. Vanni, "temeljna misao ostaje uvijek ista".<sup>2</sup> Prema Allou radi se "o opasci koja govori o naravi knjige".<sup>3</sup>

	IZVOR (auktor)	SADRŽAJ
1. redak	a) Bog prenosi Kristu otkrivenje	a) Božja Riječ
	b) Krist obavješćuje Ivana posredovanjem anđela	b) Isusovo svjedočanstvo
2. redak	c) Ivan obavješćuje crkve o sadržaju vizija (hosa eiden)	c) Otkrivenje

1 Ovo je posljednji put kako se u knjizi upotrebljuje riječ postojanost (*hupomonē*). Nalazimo je još u 1,9; 2,2.3.19; 3,10; 13,10. Uvelike je povezana s konceptom svjedočanstva koje završava s trinaestim poglavljem. Riječ je isto tako i o imenici *pistis* (Otk 2,13.19; 13,10; 14,12). Pridjev *pistos* pripada istom kontekstu (Otk 1,5; 2,10.13; 3,14; 17,14; 19,11).

2 U. Vanni, *La struttura letteraria dell' Apocalisse*, Roma, 1971., str. 107.

3 E.B. Allo, *L'Apocalypse*, Paris 1921., str. 1. U. Vanni, "un titolo prolungato", Isto, str.107.

Ona sama dijeli se na tri dijela. Prvi (1. redak) označuje izvor otkrivenja, drugi (2. redak) njegov sadržaj i treći (3. redak) sreću onih koji će se držati učenja što se nalazi u njoj. Čini se da se Ivan drži točno utvrđenog plana ne prepuštajući ništa slučaju. Imamo dojam da je odmjerio svaku riječ. To je još očitije ako pogledamo paralelizme za koje vjerujemo da postoje unutar ovih različitih dijelova.

Prva tri retka dakle imaju cilj upoznati nas s izvorom, akterima, sadržajem, primateljima te s književnom vrstom naše knjige. Spominjanje svih ovih pojmova, predstavljenih na vrlo koncizan način, a isto tako i bliskih jedni drugima, obvezuje nas da vodimo računa o okvirima koje bi mogao imati naš koncept.

Kao što je to U. Vanni<sup>4</sup> zamijetio, tekst se predstavlja u obliku male neovisne književne cjeline, unutar koje zamjećujemo progresiju ideja vrlo ovisnih jedna o drugoj.

Sadržaj knjige nam je predstavljen kao otkrivenje, *apokalipsis*. Naslov knjige je premijera u ovoj građi. I kao što su to primijetili Charles, Prigent i drugi, "poraba riječi kao literarne oznake nije bila poznata prije pojave naše knjige"<sup>5</sup>, premda je apokaliptički književni rod kao takav već dosta dugo postojao (Daniel, Henok).

Sadržaj knjige nam se predstavlja i kao proročanstvo (usp. također i 10,11; 19,10; 22,6.7.10.18.19.) čiju božansku autentičnost potvrđuje i Ivan, *ton logon tou Theou*. Auktor je prorok (22,9). Jezik i simboli koji se upotrebljuju svrstavaju djelo u apokaliptičnu književnu kategoriju. Komentatori primjećuju kako su razlike između Ivanovog Otkrivenja i drugih apokaliptičnih knjiga neprijeporne.

Ivanovo Otkrivenje nije predstavljeno pod pseudonimom a ni zapečaćeno po uzoru na židovske apokalipse. Bog nije tako dalek a simboli kojima se Ivan služi "ne znače doslovce ono što bi trebali značiti nekom židovskom piscu".<sup>6</sup>

Svrha je Otkrivenja da Božjim slugama (*doulois*) pruži informacije o događajima koji će se odvijati u vrlo bliskoj budućnosti,

4 U. Vanni, *La struttura litteraria dell' Apocalisse*, str. 107-119.

5 I.T. Beckwith, *The Apocalypse of John*, New York 1922., str. 418.

6 G.B. Caird, *A Commentary on the Revelation of St. John the Divine*. BNTC, London, 1966., str. 11. Usp. A. Farrer, *A Rebirth of Images. The Making of St. John's Apocalypse*, Westminster, 1949.

*en tachei*. Većina komentatora ovdje vidi najavu dolaska samoga Krista. Čini se da paralelizam s epilogom (22,6-8) potvrđuje ovu egzegezu.<sup>7</sup> Isto tako valja zamijetiti da se mesijansko kraljevstvo u ostatku Novoga zavjeta smatra vrlo bliskim (Lk 18,8; Rim 16,20). Kršćani koji budu znali da su Bog i Isus Krist osobno sudjelovali u povijesti spasenja moći će sebe smatrati sretnima kad god budu slušali čitanje proročke riječi koja ih potiče da strpljivo ustraju jer je vrijeme blizu, *ho gar kairos engus*.

Upravo u jednom takvom kontekstu imamo prvu od deset poraba riječi *marturia*. I ovdje, kao i u pet drugih tekstova u kojima se spominje, kaže nam se da se radi o svjedočanstvu Isusovom ili Isusa Krista (1,2,9; 12,17; 19,10 dva puta, i 20,4).

Izraz "svjedočanstvo Isusovo" popraćen je izrazom *logos tou Theou* u 1,9; 6,9; i 20,4, ili pak izrazom *entolai tou Theou* u 12,17. Biblijskim pismima nije nepoznat pojam svjedočanstva što ga istodobno daju i Otac i Sin. Prema auktoru četvrtog Evanđelja, Isus ne prestaje potvrđivati pred nevjernim Židovima (Iv 3,35; 5,20.26; 7,16; 8,28; 12,49) a i pred svojim učenicima (16,15; 17,2-8; usp. također 15,26) da sve što On kaže, sve što On jest, dolazi od Oca. Postupak u Otkrivenju sličan je onome kojim se služio apostol Ivan.

U prva tri retka ne nalazimo nikakvih indikacija koje bi nam dopustile da riječ *marturia* razumijemo u martirološkom smislu, kako to čini se sugeriraju Prigent<sup>8</sup> i Lohmeyer<sup>9</sup>. Ovdje ova riječ radije označuje sadržaj knjige u cjelini, *hosa eiden*.

Ova proročka knjiga je također definirana kao Isusovo svjedočanstvo. Genitiv *Iesou Christou* jest subjektni genitiv, kao i ostali genitivi ulomka, a osobito onaj iz rečenice koja je s njim usporedna, *ton logon tou Theou*.<sup>10</sup> Isus je onaj koji svjedoči. Naš auktor je jedini među piscima Novoga zavjeta koji Kristu daje ime svjedok (Otk 1,5; 3,14)<sup>11</sup>. Ovome trebamo dodati da se sadržaj svjedočanstva odnosi također na Isusa. "Eto zbog toga ono što se o Njemu čuje ustvari dolazi od Njega", - zaključuje iz tog Prigent<sup>12</sup>.

7 Usp. P. Prigent, *L' Apocalypse de St. Jean*, Paris 1981., str. 10.

8 Isto, str. 12,13.

9 J. Lohmeyer, *Die Offenbarung des Johannes*, Tübingen, 1953.

10 Usp. J. Sweet, *Revelation*. SCM Pelican Commentaries, 1979, str. 59. Beckwith, Isto, str. 421.

11 Pridjevi koji se odnose na svjedoka iz Otkrivenja *ho pistos* (1,5), *ho pistos kai alethinos* (3,14) podsjećaju na teme iz četvrtog Evanđelja.

"Isus nije samo otkrivaatelj; on je i *otkrivenje*" zaključuje I. de la Potterie<sup>13</sup> (istaknuo auktor).

Odsada Božja Riječ dobiva novu sastavnicu od koje se više neće moći razdvojiti, *marturia tou Iēsou*. Beckwith s druge strane sugerira da riječ *kai* u takvom slučaju nije vezničko "i", nego egzegetsko "to jest"<sup>14</sup>.

Mogli bismo tako predložiti prvi zaključak na osnovi proučavanja triju prvih redaka rekavši da je knjiga Otkrivenje Isusovo svjedočanstvo samo po sebi. Za ovo postoje dva razloga: Isus predstavlja knjigu kao svjedok autentičnosti božanskog Otkrivenja i u njemu se i sam predstavlja. Tijekom čitanja Božje Riječi, prema Otkrivenju, Crkva čuje Isusov glas (usp. 2.i 3. poglavlje) i time ulazi u zajedništvo s Njim (3,20; 22,16.20; usp. također Iv 10,3, 18,37).

Reci koji slijede upućuju na mjesto što ga Krist zauzima u auktorovoj perspektivi. Drugi dio našeg teksta, reci 4-8, ilustrira sve implikacije Isusovog svjedočanstva u Crkvi.

### *Epistolarno pozdravljanje*

Drugi dio poglavlja je vrlo osobit. "Kristološki teocentrizam jedna je od velikih konstanti Otkrivenja", kaže nam Prigent.<sup>15</sup> Svi aspekti Kristova postojanja sažimaju se u ovoj doksologiji koja oslikava karakter vjernoga svjedoka. Ne radi se ovdje o jednostavnoj želji koju je vidjelac lijepo uobličio. Prije bi se moglo reći da su to reminiscencije elemenata duboko ukorijenjenih u ispovijedanju vjere Crkve u bogoštovlju.

Većina suvremenih egzegeta prepoznaje u ovim recima kulturni dijalog kršćanskih zajednica iz vremena Otkrivenja (Usp. Vanni, Prigent, Lohmeyer i Fiorenza). Jedan broj dovodi u sumnju autentičnost nekih sastavnih dijelova teksta (Usp. Charles), dok drugi pokušavaju objasniti njegove osobitosti (Usp. Lohmeyer). Nadamo se da ćemo moći demonstrirati da su reci 4-8 logičan i dobro urađen produžetak redaka 1-3 te da čine očitim različite

12 P. Prigent, Isto, str. 9.

13 I. de la Potterie, La vérité dans Saint Jean, u *Sacra Pagina*, sv. I, (Rim, 1977.) str. 241. U oba slučaja objava se uvelike povezuje s Božjom Riječju. *Ton logon tou Theou* iz Otk 1,2 jest glagol "okrenuti ka Bogu", *ho logos en pros ton Theon*, u Isusovom svjedočanstvu.

14 Beckwith, Isto, str. 421. Egzegetičko *kai* učestalo se upotrebljuje u Otkrivenju. Usp. Blass. 77,7.

15 P. Prigent, L'Apocalypse de St Jean, Paris, 1981. str. 16.



atribute osoba koje ljudima razotkrivaju Otkrivenje. Vidjet ćemo isto tako kako se ostvaruje blagoslov koji dolazi od božanskog otkrivenja ljudima. Naša egzegeza bit će usmjerena uglavnom na teme koje se tiču našeg koncepta. Pogledajmo prvo kako se predstavlja tekst.

S U. Vannijem<sup>16</sup> upoznajemo hijazmičnu strukturu koja tekst regrupira u nedjeljivu cjelinu:

A: 4-5a

B: 5b-6

B1: 7

A1: 8

Prema Vanniju, liturgijski dijalog bi morao slijediti razvoj:

**Čitatelj:** (*ho anaginoskōn*) Milost vam i mir od onoga "Koji jest", koji bijaše i koji će doći i od sedam Duhova koji su pred njegovim prijestoljem, i od Isusa Krista "vjernog svjedoka", "prvorodenca od mrtvih i vladara zemaljskih kraljeva"!

**Skup:** (*hoi akouontes*) Njemu koji nas ljubi i koji nas je "otkupio od grijeha" svojom krvi i učinio nas kraljevstvom svećenika za Boga, svoga Oca, njemu slava i vlast u vijeke vjekova! Amen.

**Čitatelj:** "Evo dolazi u pratnji oblaka!" I "vidjet će" ga svako oko i oni koji su ga "proboli". "Zbog njega će proplakati svi narodi na zemlji."

**Skup:** "Da! Amen!"

**Čitatelj:** Ja sam Alfa i Omega, veli "Gospodin Bog", "koji jest", koji bijaše i koji će doći, "Svemogući".

Dio teksta što ga spominje naš koncept nalazi se u recima 5-7. Ovdje se radi o opisu Isusa Krista, vjernog svjedoka. Nije slučajno što se ovaj opis svjedoka Isusa nalazi u samome središtu hijazma.

Epistolarni pozdrav upućen je svakoj od sedam crkava koje se nalaze u Aziji. Određeni član *tais* odnosi se na proleptički način na 11. redak. Izbor crkava (11. r.) objavljen je jakim glasom (10. r.) što ga Ivan čuje iza sebe.<sup>17</sup> No cijeli sadržaj knjige pokazuje da

<sup>16</sup> U. Vanni, Isto, str.150.

<sup>17</sup> Prigent sugerira da se ovaj glas poistovjeti s glasom Sina čovječjeg. *L' Apocalypse*, str. 25.

se ne radi samo o malom broju azijskih crkava. Konačna povijest Crkve i neprijateljskog svijeta, uključujući đavolske snage, opisana je uz pomoć vrlo neobičnog i specifičnog konteksta. Beckwith ovaj pristup uspoređuje s onim iz Ezekiela 25-32, gdje sedam nezabožackih naroda predstavljaju sve neznabošce.

### Trojstveni kontekst svjedočanstva

#### *Bog*

Treba na prvi mah reći da trojstveni kontekst prologa nije jednako eksplicitan kao onaj iz epistolarnih pozdrava što ih srećemo drugdje u Novom zavjetu.

Želja za milosti i mirom u prologu dolazi prvenstveno od Boga koji je opisan kao "Onaj koji jest, koji je bio i koji će doći". Božji atributi iskazuju se u obliku glagolskih vremena, što srećemo isto tako u 1,8; 4,8. (usp. isto bez *erchomenos* u 11,17; 16,15). Ovo prizivanje Boga iznenađuje nas iz dvaju razloga. Ono je na prvome mjestu izraženo trima nominativima nakon prijedloga *apo* iza kojeg u normalnim slučajevima dolazi genitiv, a drugi porabom *erchomenos* kako bi se reklo da Bog dolazi, onaj koji dolazi. Očekivali bismo jedan *esomenos* koji bi nastavio u tematici glagola biti.

Ovih nas nekoliko osobitosti u tekstu pozivaju da razmislimo o značaju što im ih je Ivan mogao dati.

Kako primjećuje Swete, Ivan se služi izrazima koji su dobro poznati i među Židovima i među Grcima. On opisuje kršćanskog Boga kao onoga koji nema ni početka ni kraja. Bog, naprotiv, koji je vladar i nad vremenom i nad događajima, ograničio je đavolske sile. Možda nas iznenađuje poraba riječi *erchomenos* namjesto *esomenos*, no držeći u vidu kontekst u kom se odvija povijest Crkve, ona je posve na mjestu, jer Bog ne ostaje u ulozi nezainteresiranog promatrača, već hita u pomoć Crkvi koja se bori.

Porabom nominativa nakon prijedloga *apo* božanska se titula nastoji očuvati od manjkavosti što ih u sebi nose gramatičke norme, konstatiraju Prigent, Charles i drugi. Na ovaj bismo naslov trebali gledati kao na doradeniji oblik Božjeg imena u Starome zavjetu (Izl 3,14). Slično nazivlje postoji u hebrejskim spisima (usp. Targum o Izl 3,14), a i kod neznabožaca, da se imenuju neznabožacka božanstva. Ne smatramo da se Ivan nadah-

njavio ovim izvorima, a niti da su mu oni bili nepoznati. Ovom veličanstvenom opisu Boga Ivan dodaje druga dva izvora milosti; sedam duhova i Isusa Krista.<sup>18 19</sup>

I dok je razumljivo spomenuti Isusa u jednoj ovakvoj želji, spominjanje sedam duhova postalo je predmetom različitih komentara. Tko su dakle ovih sedam duhova?

### *Sedam duhova*

Ivan bilježi da se ovih sedam duhova nalaze pred Božjim prijestoljem, *kai apo ton hepta pneumatou ha enōpion tou thronou autou*. R. H. Charles bez oklijevanja kaže da je ova rečenica dio neke "rane interpretacije". On, usprkos svemu, daje svoj komentar odbacujući ideju H. B. Swetea koji sedam duhova vidi kao "sedmostruku moć Boga ili Svetog duha".<sup>20</sup> On na prvi mah odbija moguće referencije s Izl 11,2.3, u prijevodu sedamdesetorice, smatrajući ih "pogrešnima iako ne i neprirodnima". On zamjećuje, kako je spominjanje šest darova Duha namijenjenih Mesiji preinačeno u sedam u kasnijim spisima. (1. Henokova 61,11; Jonatanov Targum o ovom ulomku; a isto tako i Justinov Dijal. 87, *ep auton pneuma Theou, pneuma sophias kai suneseōs, pneuma boulēōs kai ischuos, pneuma gnōseōs kai eusebeias, kai emplēsei auton pneuma phobou Theou*). Prema njemu, sedam duhova iz Otkrivenja treba poistovjetiti sa sedam arkandela poznatih u judaizmu (Iz 9,2;<sup>21</sup> Tobija 12,15; 1. Henokova 20,7; 40,21; Levijev Testament), Charlesovo stajalište dijele Bousset, Lohmeyer, Feuillet i drugi. Mi, s Prigentom, Kraftom i Brutschom smatramo da se usprkos apokaliptičkoj formulaciji, koja je Novome zavjetu strana i kontekstualno i teološki, ovdje vrlo vjerojatno radi, o opisu samoga Svetoga duha, i to iz više razloga.

18 Doslovni prijevod glasio bi ovako: "od strane postojećeg, bivšeg i dolazećeg". Zamijetimo da je *en* imperfekt glagola *eimi*. Glagol nema participa. Charles sugerira da je ova formulacija vjerno oponašanje hebrejskog oblika rečenice *hō on kai en*.

19 Usp. R. Déaut, *Targum du Pentateuque*, t. 2 (Izlazak i Levitski zakonik), Sources Chrétiennes, 256, Paris., 1979, str. 30-31, (M2): "Ja sam postojao prije no što je svijet bio stvoren, i ja postojim od stvaranja svijeta; ja sam onaj koji vam je pružao pomoć dok ste bježali pred Egipćanima i ja sam onaj koji vam treba pružiti pomoć kroz sva pokoljenja." Swete, *The Apocalypse of St John*, London, 1906., str. 5, zapis koji se može naći kod grčkih pjesnika, oblici imenovanja Boga slični ovome, usp. Paus. X 12. *Zeus en, Zeus esti, Zeus essetai*.

20 R. H. Charles, Isto, str. 11. Referencije kojima se služi Swete dolaze iz Heb 2,4; 1. Kor 12,10; 14,32 i Otk 22,6. Treba priznati da baš i nisu najuvjerljivije. Prema njegovu mišljenju i broj sedam proistječe iz činjenice da "je bilo sedam crkava u kojima su oni djelovali".

21 Nije sigurno je li to bilo šest ili sedam ljudi.

Kao prvo, situacija onakva kakva je prikazana sugerira trojstvenu formu kakvu nalazimo u drugim tekstovima, osobito u 2 Kor 13,13 *hē charis tou kuriou Iēsou Christou kai hē agapē tou Theou kai hē koinōnia tou hagiou pneumatos meta pantōn humōn*, i još u 1 Pt 1,2 *kata prognōsin Theou patros, en hagiasmō pneumatos, eis hupakoēn kai hrantismōn haimatos Iēsou Christou: harris humin kai eirene plethuntheie*. Bit će nam teško razumjeti da sedmorica anđela blagoslivljaju Crkvu pozdravnom frazom koja je u drugim dijelovima Novoga zavjeta rezervirana samo za Boga, Krista ili Svetoga Duha.

Kao drugo, spominjanje sedam duhova smješteno je između dvaju božanskih bića, Boga i Isusa Krista. Ako bi sedam duhova trebalo poistovjetiti sa sedmoricom arkandela, teško bi se razumjele zahvale što slijede (Otk 1,5b-6a) poznajemo li Ivanov stav da crkva ne treba obožavati anđele (Otk 19,10 i 22,8-9). Dakle, spominjanje sedam duhova ovdje se nalazi u liturgijskom kontekstu (1,4-8). Sedmorica bi anđela tako bila izjednačena s Bogom i Isusom Kristom i Crkva bi ih obožavala.<sup>22</sup> Čini nam se da se ovdje prije oslikava punina Duha koji nadahnjuje i potiče zajednicu otkupljenih da dosegne nove liturgijske vrhunce u obožavanju Boga i Krista.

U isto vrijeme kad bismo rekli da je to opis Božjeg Duha po uzoru na Stari zavjet, no ovom prilikom u svome sedmerostrukom sjaju, kako onda objasniti kontekst u kom su Bog i Krist predloženi prilično konkretno? Bilo bi nam lakše prihvatiti ovu hipotezu da se bar Krist ne spominje. Primijetimo s Allom da spominjanje sedam duhova nije "tek obična personifikacija božanske aktivnosti, a budući da se Crkve pozdravljaju u njihovo ime kao u ime Boga i Isusa, njihov je karakter zacijelo zbog toga prekomjerno osoban".<sup>23</sup>

Držimo u vidu da prilikom Kristovog obraćanja crkvama sudjeluje i Duh, dajući svoje svjedočanstvo i pozivajući crkve da uzmu u obzir iskazana upozorenja. Kad bismo dakle trebali

<sup>22</sup> Primijetimo da se sedam duhova spominje prije Krista, što simboliku sedmorice anđela čini još manje vjerodostojnom. (Vidi Allo, Isto, str. 8)

<sup>23</sup> Allo, Isto, str. 8. Prema njemu radi se o Svetom Duhu, a ne o sedam anđela ili o Božjem Duhu. Brojka sedam proistječe možda, kaže on, iz "sedam crkava ili radije iz univerzalnosti njezine akcije u poretku milosti". Prema njemu je to najvjerojatnije referencija s Izajom 11.

zblžiti dva elementa vezana uz crkve, onda bi to prije bili Isus i Duh nego Isus i sedmorica anđela.<sup>24</sup>

Čini se da ono što se događa na Nebu ima svog odjeka i u Crkvi. Nebesko se obožavanje iz četvrtog poglavlja nastavlja u Crkvi a Božja će prisutnost biti očita, kako nam to opisuje riječ *erchomenos*, jer Crkva ne obožava nekog dalekog Boga. I dok na Nebu četiri životinje (*zoa*) uzvikuju dan i noć:

"Svet, svet, svet Bog, Gospodar Svemogući,  
koji bijaše, koji jest i koji će doći" (Otk 4,8.)<sup>25</sup>,

Crkva uživa milost toga istog Boga (1,4) kojeg ona doživljuje na isti način:

"Ja sam Alfa i Omega, veli Gospodin Bog,  
koji jest, koji bijaše i koji će doći, Svemogući" (Otk 1,8 usp. 1,4)<sup>26</sup>.

U petome poglavlju nebeska stvorenja proslavljaju janje zbog njegova dostojanstva,

"jer si bio zaklan i svojom krvi iskupio Bogu ljude od svakog plemena, jezika, puka i naroda, i učinio ih, 'za našega Boga' kraljevstvom svećenika i oni će kraljevati na zemlji".

U simbolu janjeta Crkva prepoznaje Isusa Krista, vjernoga svjedoka,

24 Bi li simbolika sedam zubalja iz Otk 4,5 (*kai hepta lampades puros kaiomenai enōpion tou thronou, ha eisin ta hepta pneumaia tou Theou*) mogla utjecati na Ivana da tako opiše Svetoga Duha (Otk 1,4)? Prisutnost sedam zubalja koje plamte pred prijestoljem Božjim jest reminiscencija na menoru koja se nalazila u Svetištu (Izl 25,31-40). Funkcionalno one se približuju. Svaka od njih simbolizira prisutnost božanstva na mjestu obožavanja. No njihovo predstavljanje je različito. Četvrto poglavlje Otkrivenja dopušta nam da vidimo predočenje Duha u obliku sedam zubalja u nebeskom bogoslužju i nebeska bića koja pjevaju u slavu Bogu Stvoritelju. (Otk 4,11). I peto poglavlje nam predočuje "sedam Božjih duhova (Otk 5,6) uz pomoć janjetovih očiju. Iznova se nalazimo u ambijentu obožavanja, no ovog je puta na bogoslužju nazočan cijeli svemir. Zemaljska se bića pridružuju nebeskim. Janjetovo je djelo učinilo mogućom ovu novu veličinu. Sedam se Božjih duhova ovaj put stavlja na Janje za koje se čini da je posrednik Duha (moguća sličnost s Ivanom 14 do 16). Primijetimo također da u Zahariji 4,10 sedam žičaka predstavljaju Božje oči (ne navodeći njihov broj). Radnja nalikuje na onu iz Otk 5, osobito zbog činjenice da "one strijeljaju po svoj zemlji". (Zah 4,10b) Valja zamijetiti da Duh prati Krista u Crkvi. (Otk 2,7.11). On oživljuje dvojicu svjedoka (Otk 11). Prenosi prorocima Božju Riječ (Otk 20,6) i svjedočanstvo Isusovo (Otk 19,10; vidi također i 2,7.11) On se približuje Crkvi u eshatološkom čekanju (Otk 22,17). Milost koja dolazi od sedam Božjih duhova očito je milost Svetoga Duha kojeg Crkva poznaje kao što poznaje i Božju i Kristovu milost.

25 Usp. 4,11. Bog se ovdje obožava u svojstvu Stvoritelja. Janje će se u petome poglavlju obožavati u svojstvu Otkupitelja.

26 Riječ *pantokrator*, koja označuje Boga kao Svemogućeg, nalazi se isto i u 11,17; 15,3; 16,7.14; 19,15; 21,22, i njom se izražava ispovijedanje vjere Crkve. Jedina poraba ove riječi u Novom zavjetu osim Otkrivenja, nalazi se u 2 Kor 6,18. Kontekst Otkrivenja doista zahtijeva neki sličan priziv.

"i od Isusa Krista, 'vjernoga svjedoka', 'prvorodenca' od mrtvih i 'vladara zemaljskih kraljeva'. Njemu, koji nas ljubi i koji nas je 'otkupio od grijeha' svojom krvlju i učinio nas kraljevstvom svećenika za Boga, svoga Oca - njemu slava i vlast u vijeke vjekova! Amen." (Otk 1,5,6)

Dakle, spominjanje sedam duhova proistječe iz istog konteksta. U četvrtom poglavlju, petom retku, predloženi su sa "sedam zublji" koje plamte pred Božjim prijestoljem. Ne možemo ne pomisliti na menoru koja je gorjela u hramu kako bi konkretizirala stalnu Božju prisutnost.<sup>27</sup>

U petom poglavlju sedam duhova se dovode u usku svezu sa zaklanim janjetom. "Ono je imalo sedam rogova i sedam očiju koji su sedam Božjih duhova poslani po svoj zemlji" (5,6). Opažamo da su sedam duhova uvijek "Božji duhovi", no ovaj su put oni u pokretu, *apestalmenoi eis pasan tēn gēn*. Statično predloženo minore zamijenjeno je ovdje simbolikom budnog janjeta koje se zanima za ono što se zbiva na zemlji. Čini nam se da je ovdje predstavljen Sveti Duh, Paraklet, izražen simboličnim jezikom svojstvenim za apokaliptični književni rod.<sup>28</sup>

I kao što je to lijepo zamijetio Cothenet, u Otkrivenju nalazimo istu doktrinu o Svetom Duhu kao i u četvrtom Evandelju, premda izrečenu na različit način... On izlazi iz Očeva i Sinovljeva prijestolja kao što voda izvire iz Hrama (Otk 22,1; usp. Ez 47,1 i Iv 7,38)."<sup>29</sup>

Što se tiče broja sedam kojim se opisuje Duh, mislimo kao i Beckwith da "se ovdje poistovjećuju simbol i ono što on predložuje".<sup>30</sup> Čini nam se opasnim prepustiti se dobro elaboriranim spekulacijama, da bismo objasnili brojku sedam iznad prvoga značenja, po kojima simbol punine dolazi u duh (um) čitatelja.<sup>31</sup>

27 Zaleđe našeg teksta je vizija iz Zah 4,1-10, tekst koji naš auktor vrlo dobro poznaje (usp. Otk 11,4). Vidi po ovom pitanju izuzetnu studiju E. Cotheneta, "Simolizam bogoslužja u Otkrivenju" u *Simolizam velikih religija*, izd. J. Ries, Louvain-la-Neuve, 1985., str. 223-231.

28 Opažimo da se Isus Sardskoj crkvi predstavlja kao "onaj koji ima sedam Božjih Duhova" (3,1) kao "vlasnik Svetog Duha".

29 E. Cothenet, "Prophétisme dans le Nouveau Testament", DBS, 8, izd. 1324.

30 Beckwith, Isto, str. 426.

31 Swete smatra da je broj načinjen prema broju crkava u kojima djeluje Duh. Drugi su mišljenja da se ovo daje usporediti s Izajijom 11,2 (prijevod LXX) i da upućuje na različite strane duha koji će počivati na Mesiji.

### *Isus Krist*

Kristov lik zauzima vrlo značajno mjesto u prologu. Stekli smo dojam da Ivan upravo za nas sažima ključne doktrine Crkve koja prepoznaje soteriološke domete djela Isusa Krista nazvanog Vjernim svjedokom. Upravo se oko Njega gradi struktura obožavanja Crkve. Zahvaljujući ovoj viziji Krista, Crkva sebe vidi nositeljicom Isusova svjedočanstva.

Dva ulomka iz naše knjige otkrivaju pojmove slične onima koje nalazimo u našem tekstu. To su doksološki tekst iz 5,9-14 i onaj iz 3,14-22, gdje se Isus predstavlja laodicejskoj Crkvi kao "vjerni i istiniti svjedok". Sljedeća tablica nam pokazuje usporednice koje treba upamtiti.

#### Ulomak iz Otkrivenja koji ulazi u obzir oblikovanja profila

<i>ISUS KRIST Otk 1, Vjerni svjedok r.5.</i>	<i>AMEN Otk 3, Vjerni i istiniti svjedok, r.14.</i>	<i>JANJE Otk 5.</i>
<i>Prvorodeni od mrtvih, r.5.</i>	<i>Početak Božjega stvorenja, r.14.</i>	
<i>Vladar zemaljskih kra- jeva, r.5.</i>	<i>Ja pobijedih i sjedoh sa svojim Ocem na njegovu prijestolju, r.21.</i>	<i>pobijedilo je lava iz plemena Judina, r.5.</i>
<i>Njemu koji nas ljubi (agapaō)</i>	<i>Sve koje ljubim (phileō)</i>	<i>Kadar si da uzmeš knjige... jer si bio zaklan, r.9.</i>
<i>Koji nas je otkupio od grijeha svojom krvi, r.6.</i>		<i>isvojom krvi iskupio ljude, r.9.</i>
<i>i učinio nas kraljevstvom svećenika za Boga, r.6.</i>		<i>i učinio ih za našega Boga kraljevstvom svećenika i oni će kraljevati na Zemlji, r.10.</i>
<i>njemu slava i vlast u vi- jeke vjekova, r.6.</i>		<i>Janjetu hvala, čast, slava i vlast u vijeke vjekova, r.13.</i>
<i>Amen! r.6.</i>		<i>Amen! r.14.</i>

I Isus Krist iz prvog poglavlja i Amen iz trećeg poglavlja su opisani kao svjedok vjerni (i istiniti 3. poglavlje). U prvome Poglavlju Krist je postavljen u prvi plan zahvaljujući važnosti mjesta što ga zauzima kod uskrsnuća, dok treće poglavlje ističe njegovo prvenstvo u stvaranju.<sup>32</sup> I jedno i drugo ističe Isusovu izuzetnost bilo da je riječ o prvotnom stvaranju (treće poglavlje) ili o ponovnom stvaranju (prvo poglavlje).

Primjećujemo da naslov *archōn* zemaljskih kraljeva (1,5) proistječe upravo iz te izuzetnosti Isusa, prvorođenca od mrtvih da kraljuje nad stvorenjima (1,6). Pojam 'pobjede' istaknut je i u Otk 3,21. Uskrsli Krist otišao je da "sjedne" sa svojim Ocem na Njegovom prijestolju. I kako je to uočio W. Günther, "Isusov dolazak, patnja i povratak Ocu označuju pobjedu nad svijetom".<sup>33</sup> Zamjećujemo isto tako da se pojam 'pobjede' iz petog poglavlja povezuje sa žrtvovanjem janjeta (reci 6.9.12) koje sjedi u Božjoj neposrednoj blizini nasred prijestolja (r. 6).

Naš se tekst (1,5-6) nastavlja na kratkom doksološkom prikazu, a paralela s petim poglavljem je gotovo doslovna. Konstatiramo da je crkvena liturgija rođena iz promatranja slave zaklanoga janjeta. Iznenaduje da se riječ *svjedok*, kojom se označuje Krist upotrebljuje radije no riječ *janje* (*arnion*), koja se usprkos svemu ne pojavljuje prije petog poglavlja, vodeći pritom računa o učestaloj porabi riječi *arnion* u Otkrivenju (27 puta da se označi Isus i jednom da se označi životinja u Otk 13,11) te o povezivanju našeg teksta s temama iz petog poglavlja. Treba li u postupku našeg autora vidjeti želju da se Svjedok Isus iz četvrtoga Evanđelja poveže s janjetom iz Otkrivenja?<sup>34</sup>

---

<sup>32</sup> Ova razlika proistječe također iz činjenice da se svjedok iz trećeg poglavlja naziva Amen. Poraba imenice Amen kao vlastitog imena vjerojatno aludira na Izajju 65,16 (Prigent, Otkrivenje str. 74), tekst u kojem su istaknuti atributi Boga Stvoritelja.

<sup>33</sup> W. Gunther, "nikāō", u *The New International Dictionary of New Testament Theology*, Grand Rapids, 1979., sv. 1, str. 651.

<sup>34</sup> Posljednji se plan iz Otk 1,5,6 može prepoznati i u Kol 1,13-20. Naš auktor je svakako znao za ovaj Pavlov tekst koji je cirkulirao po crkvama Male Azije. U Kološanima 1,15 Isus nije samo "Prvorođenac svakoga stvorenja" nego i "Prvorođenac od mrtvih" (r.18). On dominira nad autoritetima i moćima i on je poglavar svakome stvorenju (r.16). Spasonosni učinci Kristove preuzvišenosti imaju utjecaja na život Crkve koja ga proslavlja ovom himnom.



Čini nam se da je unutar petog i šestog retka moguće prepoznati jedan drugi paralelizam. On bi imao cilj da nam pokaže koji su dometi svjedočanstva Isusa Krista u Crkvi.

Pogledajmo njegove sastavne dijelove.

<i>MILOST</i> vam i <i>MIR</i>	<i>SLAVA</i> i <i>VLAST</i> u <i>vijeke vjekova</i>
<i>od Isusa Krista</i>	<i>njemu</i>
<i>vjernog svjedoka</i>	<i>koji nas ljubi</i>
<i>prvorodenca od mrtvih</i>	<i>koji nas je otkupio od grijeha</i> <i>svojom krvlju</i>
<i>vladara zemaljskih krajeva</i>	<i>koji nas je učinio kraljevstvom</i> <i>svećenika za Boga, svoga Oca</i>

Ne čini nam se slučajnim ovakvo predočavanje Isusa Krista. Kontekst riječi *martus* nije samo liturgijski. Imamo ovdje više teoloških formulacija, koje su prema našem mišljenju sklopljene kako bi učinile očitim jedinstveno djelo i profil Isusa Krista, svjedoka iz Otkrivenja. Ovaj opis svjedoka imat će odjeka u kasnijoj porabi riječi *martus*, kad bude bilo riječi o Isusovim svjedocima. Pojmovi udruženi s onima iz našeg koncepta (smrt, uskrsnuće, pobjeda nad narodima itd.) ponovo će se pojaviti kad bude bilo riječi o Isusovim svjedocima, pa čak i onda ako njihovo značenje bude bilo i pomalo različito.

Sadržaj izraza *to agaponti hemas* mogao bi se zasigurno odnositi na zbir atributa vjernog svjedoka. Zamjećujemo da se glagol *agapao* vrlo rijetko upotrebljuje u Otkrivenju. U trećem poglavlju desetom retku ova Isusova ljubav služi kao svjedočanstvo neprijateljima vjernika filadelfijske crkve; *kai gnosin hoti ego egapesa se*. Jedna druga poraba govori o vjernima koji više vole Isusovo svjedočanstvo no vlastiti život.<sup>35</sup> U Otkrivenju, Kristova ljubav, kako kazuje prolog, nadilazi pojmove što ih je uzdigao sam naslov vjernog svjedoka. Čini se da svjedočanstvo Isusa, koji nas ljubi do smrti, a o kom nas izvješćuju Evanđelja, služi kao zaleđe našem tekstu. Po svemu sudeći Crkva je sačuvala u sjećanju dragocjeno

<sup>35</sup> Što se tiče imenice *agape* i nju pronalazimo dvaput. U Otk 2,4 kaže nam se da je efeška crkva izgubila svoju prvu ljubav, dok je crkva u Tijatiri još uvijek posjeduje (2,19). Izgubiti ljubav u ovom kontekstu odgovara činjenici da se i Krista Isusa izgubilo iz vida, pa samim tim nije ni mogla svjedočiti za Isusa. Upozorenje efeškoj crkvi "Uzet ću tvoj svijećnjak iz njegova mjesta" jasno prenosi ideju Isusovog svjedočanstva koje Crkvu urazumljuje da bude njegov vjesnik.

svjedočanstvo što ga je Isus dao pred Poncijem Pilatom (1 Tim 6,13), a čije detalje poznaje naš auktor. (Iv 18,33-38).

Zamijetimo da se ovdje ne radi o Kristu koji nas je ljubio. On nam stalno svjedoči o svojoj ljubavi (particip prezenta). Mi prepoznajemo opsežnost ove ljubavi budući da je vjernik oslobođen svojih grijeha zahvaljujući učinkovitosti Kristove smrti i uskrsnuća. Ovo stanje stvari prijeko je potrebno prije uvođenja kršćanina u novu službu, službu svećenika, očišćenog da služi u Božjem kraljevstvu.

Ovdje nailazimo na prolaz koji je obvezatan za svakog Isusovog svjedoka. On nije samo pasivni korisnik milosti koja proizlazi iz djela vjernog svjedoka. U kraljevstvu u kom je Krist neprijeporni vladar, on službuje kao svećenik, svjedok ovog novog statusa u koji ga uvodi Kristovo djelo. Na ovaj način vjernik postaje Isusovim svjedokom.

Kako je to lijepo rekao Vanhoye, ovdje se na radi o neprekinutom kontinuitetu starozavjetnog svećenstva. "U Otk 1,6 Ivan naviješta ispunjenje božanskog obećanja iz Izl 19,6 i on nam kazuje da se doista radi o kršćanskom ispunjenju, to jest o djelu samoga Krista i o ostvarenju koje prelazi granice Staroga zavjeta. Uz pomoć svoje otkupiteljske smrti, Krist je za ljude izborio duboku preobrazbu koja ih bez zapreka uvodi u odnos s Bogom, svojim Ocem.

Ovaj odnos, koji vrijedi za sve pa i za svakog od vjernih, čini od njih 'svećenstvo', to jest posvećene osobe koje se mogu približiti Bogu kako bi Ga obožavali. Darom otkupiteljske ljubavi Božjeg Sina, ovo svećenstvo očito daleko nadmašuje stara svećenstva. Ono je čudesna stvarnost iz koje izvire hvalospjev."<sup>36</sup>

Ovdje se ne radi o osobnom svjedočanstvu čiji sadržaj ovisi o onome što čovjek čini za Krista. Ovdje smo u prisutnosti prepoznatljiva fenomena iz Izaije 43,8-13; 44,6-11, gdje Bog poziva svoj narod da posluži kao svjedok njihova spasenja pred okolnim narodima. Svjedočanstvo vjernih iz Otkrivenja, prema Comblinu

<sup>36</sup> A. Vanhoye, Stari svećenici, novi svećenici u Novome zavjetu. Pariz, 1980, str. 320. Za Ivana određujući element povijesti jest točno ovaj odnos koji od svih kršćana stvara svećenike. Ma kako se ovaj tijek događaja činio skandaloznim i uznemirujućim, Ivan održava ovo vjersko uvjerenje i od njega čini nesalomljivu duševnu snagu, polet i postojanost. On neustrašivo usred progona potvrđuje da se Božje kraljevstvo na Zemlji ostvaruje i ostvarit će se zahvaljujući kršćanima, Božjim svjedocima: "Oni će kraljevati na zemlji". Isto, str. 327.

uvršćuje se u isti plan. Tako, da bismo dobro ocrtali profil svjedoka u Otkrivenju, kad se radi o Isusu ili njegovim vjernima, moramo izbjegavati interpretacije koje naslov svjedoka objedinjuju u funkciji nekog događaja ili pojedinog dijela Isusova života (ili života vjernih). Svjedočanstvo nije dakle rezultat trenutka, ma kako se on činio spektakularnim.

Isusovo svjedočanstvo, i svjedočanstvo vjernih ovise jedno o drugome. Jedno se ne može pojmiti bez drugoga. Tu se radi o istom svjedočanstvu u kom obje zainteresirane strane igraju uvažene uloge: Krist ulogu auktora, pobude i svršenosti svjedočanstva; vjernik ulogu primatelja, korisnika i nositelja svjedočanstva u ime svog postojanja koje se zbiva u ovom osobitom odnosu s nadmašnim svjedokom, Isusom Kristom.

Treba se dakle čuvati da ne kažemo da je u Otkrivenju Isus vjerni svjedok samo zbog svjedočanstva što ga je dao "pred Poncijem Pilatom u onom lijepom ispovijedanju vjere" (1 Tim 6,13).<sup>37</sup> Svjedočanstvo bi onda bilo tek učmala povijesna činjenica odvojena od Isusovog života, onog zemaljskog ili onog nakon uskrsnuća. Isusovo svjedočanstvo dakle nije započelo ovim događajem a i ne završava njegovom smrću. Milost i mir proistječu od Isusa Krista koji je sada vjerni svjedok.

Druga bi pogreška bila smatrati Isusa svjedokom "tek od njegova uskrsnuća pa do dana suda".<sup>38</sup> U pogledu na to Comblin zamjećuje da je u "Otkrivenju 1,5 naslov vjernog svjedoka sastavni dio niza naslova koji odgovaraju uskrsnom Kristu" te da se "Isus proglašuje svjedokom kad vizavi kršćana obavlja svoje funkcije Sina čovječjeg".<sup>39</sup> (Otk 2,13) No ne bi bilo pravo, i prema cilju kojeg pred sebe postavlja epistolarno pozdravljanje iz knjige ni prema novozavjetnom posljednjem planu našeg teksta<sup>40</sup>, reći da naš tekst smatra Isusa svjedokom isključivo zbog njegove aktivnosti nakon uskrsnuća.

<sup>37</sup> Provjeri Cairdov komentar koji u svjedočanstvu nužno vidi Isusovu smrt ili smrt njegovih svjedoka. "Njegovi (Kristovi) prijatelji pozvani su da nose dragocjeno svjedočanstvo mučeništva vjerujući da je u njegovoj smrti Krist bio vjerni svjedok Božjeg načina na koji se pobjeđuje zlo." (str. 16)

<sup>38</sup> J. Comblin, *Le Christ dans l'Apocalypse*. Tournai, 1965., str. 155.

<sup>39</sup> Isto.

<sup>40</sup> Comblin ne odbacuje ideju, koja je možda izvedena iz Otkrivenja, da je Isus svjedok u svom zemaljskom životu, no to nikada nije izričito rekao.

Imamo dojam da u Otkrivenju 1,5-6 pod utjecajem vizije Sina čovječjeg tradicionalno razumijevanje Isusova svjedočanstva (1 Tim 6,13) dosiže nove vrhunce (Otk 1, 12-20). Vizija koja slijedi prolog ima cilj da učvrsti vjerne koji su se uključili u ovu novu službu; Isus Krist nije prestao svjedočiti, a vjerni su počašćeni i osjećaju potporu zbog njegove bezuvjetne prisutnosti (usp. 1,13. 18-20). Tako Isusovo svjedočanstvo neće pretrpjeti poraz pred silama koje se neprijateljski odnose spram svjedočanstva. Svjedočanstvo se dakle obogaćuje pobjedničkim komponentama (usp. Otk 11, vlast nad narodima, uskrsnuće, uzašašće) očuvavši pritom svoj tradicionalni borbeni kontekst (Otk 2,13; 11,8, smrt svjedoka po uzoru na Krista).

#### *Mjesto smrti svjedoka u svjedočanstvu*

Neki komentatori (Caird, Kiddle) vjerovali su da u knjizi Otkrivenje vide martirološko značenje našeg koncepta. Drugi (Cerfaux, Trites), ističe Prigent,<sup>41</sup> vjeruju da je Otkrivenje poslužilo samo kao stimulans za martirološko značenje u prvim desetljećima drugoga stoljeća, no da u našoj knjizi nije u pitanju hoće li se razumjeti pa onda i prevesti na sve slučajeve riječ *svjedok* i njezine izvedenice sa *martyr*, *martyre*, itd.

Trites pokušava biti precizniji. On razlikuje pet etapa u procesu promjene riječi *svjedok* u riječ *mučenik*. Isprva je riječ *martus* označavala svjedoka pred sudbenim vijećem. Nije bilo ni najmanjeg poimanja smrti. U drugoj etapi svjedok je ispovijedao svoju vjeru svjedočenjem i podnosio smrt kao ono što slijedi svjedočenju. U trećem dijelu smrt se smatrala sastavnim dijelom svjedočenja. U četvrtome riječ *martus* postaje ekvivalentom riječi *mučenje*. Ideja svjedočanstva još nije u cijelosti nestala premda joj je smrt prvotni dio. U posljednjoj etapi ideja svjedočanstva je nestala a riječ isključivo označuje mučeništvo.

On misli da riječ *marturia* nije uvijek dokučila martirološko značenje čak ni kad je kontekst bio snažno obilježen ovim razumijevanjem, što se ne može reći za riječ *martus*.<sup>42</sup> Ne sugerira samo kontekst martirološko značenje riječi već "se čini da se smrt podrazumijevala kao dio svjedočenja u 1,5; 3,14 te 17,6".<sup>43</sup> Došavši

<sup>41</sup> Prigent, *L'Apocalypse*, str. 13.

<sup>42</sup> A. Trites, "Martus and Martydrom in the Apocalypse, A Semantic Study", NTS 15 (1973.), str. 72-80.

<sup>43</sup> Isto, str. 80.

već na treću etapu svoje mijene "martus se konačno kreće ka četvrtom i petom stupnju semantičkog razvoja, no još je uvijek upitno je li martirološko razumijevanje postalo dijelom riječničke definicije riječi".<sup>44</sup>

Prema Comblinu svijest kršćana iz drugog stoljeća bila je "u potrazi za imenom što ga treba koji treba dati kršćanima koji su položili život za vjeru".<sup>45</sup> Naša knjiga potječe iz iste sredine kao i prvotna poraba riječi u martirološkom smislu (Polikarp, prvo mučeništvo u pismu crkvi u Smirni), "legitimno je pretpostaviti da je autoritet Svetog Ivana sugerirao riječ *martus* te da ju je akreditirao".<sup>46</sup> On jednako tako ne dopušta da se jedno takvo značenje upražnjuje u Otkrivenju. Svjedočanstvo i smrt su povezani na vrlo tijesan način "kao dvije faze eshatološke drame, dvije faze u povijesti božanskog suda".<sup>47</sup> Jedna drugu smjenjuje, no ne treba ih miješati, inače ćemo doći do martirološkog značenja riječi. On misli da je Ivan mogao u pojam svjedočanstva unijeti ideju mučeništva iz poznog judaizma makabejske epohe a da toliko ne izmijeni njeno prvotno značenje.

Teologija svjedočanstva u Otkrivenju je, po njemu, posuđena iz Izaije 40-55, gdje se ne susreće pojam mučeništva. Brojni komentatori su polučili iste zaključke.<sup>48</sup> Sredina u kojoj se odvija svjedočanstvo slična je i u Izaiji i u Otkrivenju. S jedne strane je Bog (Isus) i njegov narod, s druge strane su narodi i njihovi idoli. Cilj je svjedočanstva razotkriti da Bog (Isus) poznaje i upravlja budućnošću. Kontekst je naglašeno juridički. Rezultati svjedočanstva su isti (spasenje Božjeg naroda, a poniženje idola i njihovih pristaša). Premda svjedočanstvo iz Otkrivenja nije identično u svim točkama s onim iz Izaije 40-55, ono se vidno oslanja na njega.<sup>49</sup> Za Ivana svjedočanstvo nije ispovijedanje osobne vjere pri čemu bi smrt bila krunisanje herojskog ponašanja pojedinca, a tako prolivena krv potvrda autentičnosti svjedočanstva dotičnoga. U Otkrivenju, svjedočanstvo jest javni čin zapisan u nakani Boga koji svjedocima daje ovakvo poslanje. (Otk 11,3-13;

44 Isto.

45 Comblin, Isto, str.161.

46 Isto, str. 162.

47 Isto, str. 158.

48 A. Trites, *New Testament Concept of Witness*, Cambridge, 1977., str. 35-47. J. M. Boice, *Witness and Revelation in the Gospel of John*, Grand Rapids, 1970., Prigent, *L'Apocalypse de St. Jean*, Paris, 1981.

49 Comblin, Isto, str. 152.

usp. također 2, 12-17). Jedino Kristova krv ima spasonosno značenje, "koji nas je otkupio od grijeha svojom krvi", r.5. Krv svjedoka što su je prolili njihovi progonitelji ne potražuje osobne žrtvene zasluge kao što su to vjerovali Židovi, zagovornici mučeništva. Njihova krv radije reklamira Božju odmazdu (Otk 6,10) koja neće izostati (16-6; 18,20.24; 19,2). Treće ime Isusa Krista pokazuje da Isusovo svjedočanstvo nije aktivnost vidljiva izvan općeg svjetskog konteksta. Isus je odnio pobjedu nad zajedničkim neprijateljem, 'zemaljskim kraljevima'. A oni su i njegovi neprijatelji i neprijatelji vjernih. Oni osujećuju nakane sila koje se protive Isusovom svjedočanstvu (16,4; 17,13; 18,3). Kristova pobjeda se proširuje na vjerne (17,14, usp. također 2,7. 11. 17. 26; 3,5. 12. 21). Zahvaljujući ovoj pobjedi koju naš auktor vidi kao eshatološki sud, kršćani uživaju novi status u svijetu. Oni su svjedoci pobjede Krista, zaklanog Janjeta (Otk 5,5) koje će njihovim posredovanjem privesti kraju ovu pobjedu (19,11-21).

#### Zaključak

Od onoga što smo upravo izložili o teološkom konceptu svjedočanstva u prologu Otkrivenja moglo bi se iznijeti više tvrdnji.

Konstatirali smo da je sadržaj knjige određen trima različitim načinima: Otkrivenjem, Božjom Riječju i svjedočanstvom Isusa Krista. To nam dopušta razumjeti da je Isusovo svjedočanstvo tijesno povezano s Božjom Riječi tako da možemo reći da je Božja Riječ u ovom slučaju jedinstveno sredstvo da se crkvama prenese sadržaj svjedočanstva.

Prolog ima vrlo izrazitu kultnu dimenziju. Naš se auktor često služi rječnikom iz liturgijskog surječja. Otkrivenje često spominje svetište (*naos*: 16 puta) i žrtvenik (*thusiasterion*: 8 puta). Uza sve to ono nikada ne govori o klanju žrtava ni o prinošenju žrtava, već jedino o sagorijevanju tamjana, simbola molitve. (Otk 5,8; 8,3s).<sup>50</sup>

U činjenici da je zaklano janje u središtu liturgijskog konteksta, Krist nikada nije prikazan kao svećenik. Prema Vanhoyeu, budući da je "Krist potpuno povezan sa samim Bogom kome su upućena bogoslužja, razumljivo je nazvati Ga svećenikom jer je svećenik onaj tko vrši službu".<sup>51</sup>

<sup>50</sup> Vanhoye, Isto, str. 308.

<sup>51</sup> Isto, str. 310.

Tijekom liturgije Crkva na osobit način aktualizira svjedočanstvo. Ovdje se ističu Isusovi atributi, a Crkva u ulozi svećenika objavljuje prednosti svoga spasenja. Analogno sa znakom svijećnjaka koji je predstavlja u Otkrivenju, Crkva je nositeljica božanske svjetlosti u svijetu. I kao što je svijećnjak označavao prisutnost YHWH-a u njegovu hramu, zajednice cijelim svojim postojanjem trebaju sačinjavati živi znak Kristove pashalne pobjede.<sup>52</sup>

Atributi Krista, vjernog svjedoka služe svjedočanstvu kao povijesno, teološko i eshatološko zaleđe. Ovo je u skladu s nakonom prologa koji nam nastoji rezimirati velike teme iz knjige.

Konstatirali smo isto tako da pojam svjedočanstva iz prologa nalikuje onom iz Izaije 40-55, s povijesne točke gledišta i s točke gledišta povijesti spasenja Božjeg naroda.

Sama po sebi Kristova smrt nema vrijednost svjedočanstva. Isus je bio Svjedok prije svoje smrti, a On je to isto i nakon uskrsnuća. Smrt svjedoka prema Comblinu nije svjedočanstvo, "čak ni dio svjedočanstva"; ona nije niti "dokaz vjernosti svjedoka" jer Ivan "ne pridaje važnost subjektivnim kvalitetama svjedoka već objektivnoj vrijednosti svjedočanstva". Tako Isus nije vjerni i istiniti svjedok zato što je umro, već "zato što je njegovo svjedočanstvo objektivna istina".<sup>53</sup>

*S francuskog preveo: Naum Stojšić*

<sup>52</sup> Cothenet, "Le symbolisme du culte dans l'Apocalypse", u *Le symbolisme des grandes religions*. Edit. J. Reis, Louvain-la-Neuve, 1985., str. 227.

<sup>53</sup> Comblin, Isto, str. 158, "Il en est de meme d'Antipas: son témoignage est celui de Jésus, donc il est digne de foi".

RÉSUMÉ:

**L'ENJEU DU TMOIGNAGE DE JESUS SELON LE PROLOGUE DE L'APOKALYPSE DE JESUS - SES IMPLICATIONS SUR LA VIE SE L'EGLISE**

Le livre de l'Apocalypse nous est présenté comme "Parole de Dieu et témoignage de Jésus Christ" (1:2). Notre étude cherche à démontrer comment la salutation épistolaire du livre (1:4-6), par sa composition littéraire et l'ambiance liturgique qu'elle emprunte aux chs. 4 et 5, situe le concept du témoignage dans un contexte trinitaire, dans lequel le personnage du Christ occupe une place prépondérante.

Nous avons l'impression que Jean est en train de résumer pour nous les doctrines clefs de l'Eglise qui reconnaît la portée sotériologique de l'oeuvre de Jésus Christ, dénommé Témoin Fidèle.

Le témoignage de Jésus et celui des fidèles sont interdépendants. L'un ne se conçoit pas sans l'autre. Il s'agit du même témoignage, dans lequel les deux parties concernées jouent leurs rôles respectifs: Christ, celui d'auteur, de cause et de finalité du témoignage; le fidèle, celui de destinataire, de bénéficiaire et de porteur du témoignage de par son existence qui se déroule dans cette relation particulière avec le témoin par excellence, Jésus-Christ.